

ВАЖЕЛІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Інноваційна складова конкурентоспроможності конкретно втілюється в новому або вдосконаленому продукті, нових технологіях – виробничих і управлінських, що відповідають новітнім досягненням світового науково-технічного прогресу [11]. Конкурентоспроможність є індикатором ефективного відродження аграрної сфери України, її входження у світове господарство як рівноправного в економічному і науково-технічному відношенні партнера. У ній відбивається прогрес у науці, техніці, технологіях, організації виробництва і збуту аграрної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Своє ставлення та власні пропозиції щодо методологічного інструментарію підвищення конкурентоспроможності аграрної сфери, в різні періоди висловлювало багато видатних вчених економічної аграрної науки, зокрема В. Андрійчук, В. Амбросов, В. Галушко, О. Гудзь, М. Дем'яненко, А. Діброва, С. Кваша, М. Кропивко, І Лукінов, М. Малік, В. Онегіна, П. Саблук, П. Стецюк, А. Чупис та ін. [1–12]. Їх обґрунтовані цікаві наукові розробки наклали свій відбиток на осягнення суті проблем конкурентоспроможності аграрної сфери.

Формулювання завдання досліджень. Водночас, слід констатувати, що нині, фактично відсутня наукова дискусія щодо оцінки новочасних викликів та загроз конкурентоспроможності аграрної сфери з огляду на кризові деформації економічного простору в Україні. Цим зумовлюється практична значимість, і наукова актуальність пропонованої розробки.

Виклад основного матеріалу. Конкуренція впливає на життєздатність аграрної сфери і її основу. Сучасні економічні процеси в аграрній сфері України, перспективи її конкурентоспроможності, близько сприймаються в українському суспільстві і досить неоднозначно оцінюються [4–7], що переконливо підтверджує складний характер її трансформацій та траєкторії її поступу. З одного боку, сільське господарство, в кризових умовах виступило єдиним стійким сегментом економіки (виробництво обсягів продукції, за 2009 рік склало 104 млрд. грн., Що на 0,1 відсотка більше ніж у 2008 році), який підтримував розвиток національної економіки у 2008 – 2009 рр. [8].

Позитивна динаміка виробничих трендів сільського господарства в 2009 р., передусім, досягнута завдячуючи збільшенню виробництва м'ясної продукції. Обсяги тваринництва за рік виросли на 4,2 %, переважно за рахунок збільшення поголів'я свиней та птиці. При цьому, спостерігається тенденція до зниження поголів'я великої рогатої худоби, зокрема корів.

Рослинництво стримувало динаміку розвитку галузі (обсяги виробництва за рік знизилися на 2,4 %). Хоча, у 2009 році зібрано 46.0 млн.т. зернових культур, що менше минулорічного врожаю (53,3 млн.т), що є досить показовим. Серед провідних чинників, які сприяли нарощуванню темпів виробництва сільськогосподарської продукції, було, крім державної підтримки, рішення банків щодо пролонгації кредитів, залучених підприємствами агропромислового комплексу в минулі роки і надання нових кредитів. Натомість, обсяги кредитування банками підприємств агропромислового комплексу в 2009 році були скорочені порівняно з 2008 роком. Так, в 2009 році підприємствами АПК залучено кредитів в обсязі лише 5,8 млрд. грн, що майже в 3,5 рази менше, ніж у 2008 році. Але, навіть у до кризовому 2007 р. на одиницю площі продуктивних земель вироблялося продукції сільського господарства на 37 %, а на душу населення на 32% менше, ніж у 1990 р.

Урожайність зернових та зернобобових в Україні становить 85 % від середньосвітового рівня і, по меншій мірі, в 2 рази нижче, ніж у розвинених країнах. Великі комплекси з виробництва яловичини і свинини майже повсюдно припинили свою роботу.

Помітна частина виробництва свинини і яловичини перейшла в особисті селянські господарства, де переважає ручна праця, сезонне виробництво і незбалансоване годування. Більше 50 % продукції сільського господарства виробляють дрібні господарства населення. Нині, повсюдно спостерігається низька економічна ефективність агроформувань, звуження сфери їх економічної діяльності, розповсюдження монокультуризації, недотримання сівозмін, формування нестійких і несприятливих агроландшафтів, екологодеструктивний тиск на земельні ресурси і навколишнє середовище, змушений імпорт продовольчого зерна, після активного його експорту, великі виробничі витрати, злет фінансових ризиків, зниження фінансової стійкості, втрата платоспроможності, спустошення і занепад сільських територій (частка безлюдних і деградуючих сіл більше 40 %), неймовірна бідність сільського населення. Зрозуміло, що, процеси світової фінансової та економічної кризи, відчутно позначилися на подіях в аграрній сфері України.

Водночас, ми не схильні вважати зовнішній фактор основним. Несприятливі процеси на світових ринках, перш за все, вип'ятили прорахунки в проведенні аграрної реформи протягом останніх років. Очевидно, пояснення цього, слід шукати в самому сценарії реформування села. Здійснення глибоких перетворень аграрної сфери було викликано необхідністю розширення виробництва і поліпшення галузевого балансу.

Після реформування переважно, новостворені агроформування мали розміри від 1 до 5 тис. га, а середній розмір фермерських господарств становив 92,1 га. Таким чином, використовуючи 42,4% сільськогосподарських угідь, вони виробляють більше 50% валової продукції сільського господарства, але їх фінансовий стан окреслюється низькими і нестабільними темпами розвитку, оскільки близько половини з них працює зі збитками. Специфікою функціонування агроформувань України є те, що лівова їх частка орендує землю у великій кількості власників (91,2% сільськогосподарських угідь взято агроформуваннями в оренду), оскільки, в результаті реформ відбулися процеси ділення угідь на дрібні частки.

Це суттєво впливає на фінансовий стан агроформувань передусім завдячуючи істотним орендним виплатам. Обсяг продукції сільського господарства, виданий пайовикам в рахунок орендної плати за земельно-майнові паї в 2000-2008 рр.. становив майже 6,6 %.

А витрати на такі цілі досягали понад 10 % виручки, і більше ніж 14% всіх сукупних витрат агроформувань. Крім того, ціни на товари і послуги виробничого призначення для сільського господарства збільшилися в 9,4 рази. Не сприяє нарощуванню виробництва і фінансовому оздоровленню агроформувань діюча система оподаткування.

Співвідношення прибутку і податків становило 2,76 – 7,48 %. Частка податків у виробничих витратах складала 6,9 – 8,3%. Оподаткування досягло такого рівня, який робить сільське господарство не вигідною сферою вкладення капіталу, затримує структурну перебудову, показник тиску податкового навантаження різко збільшився. Існуюча система оподаткування суб'єктів аграрної сфери, практично, регулює лише виробничу функцію сільських територій та сільського населення на шкоду всім іншим.

Тому, деградація сільського господарства, на більшій частині території України, нині є закономірним наслідком непродуманої, однобічної орієнтації на збільшення поточних доходів бюджетів усіх рівнів. Система оподаткування суб'єктів аграрної сфери не повинна виконувати деструктивну, руйнівну і гальмуючу функцію щодо розвитку сільськогосподарського виробництва, натомість, вона повинна ринковими методами сприяти наближенню за якістю та ціною нашої продукції з кращими світовими аналогами. Також, зменшено фінансову підтримку суб'єктів аграрної сфери на 88,3 грн. у розрахунок

на 100 гектарів сільськогосподарських угідь, при постійному коливанні їх обсягів від 1,3 млрд. грн. у 2003 році до 7,1 млрд. грн. в 2008 році та не відповідності необхідному рівню, причому фінансова підтримка, переважно зорієнтовувалась на поточне споживання. Таким чином, аграрні трансформації, що здійснювались за невмотивованим курсом та міфічним сценарієм, не досягли бажаних результатів, вони майже повністю зруйнували матеріально-виробничу, організаційну, управлінську структуру господарств, не сприяли їх модернізації та адаптації до якісно нових вимог ринкової економіки.

Вони зруйнували інфраструктуру села, ліквідували численні установи культури, освіти, охорони здоров'я, а їх результати заклали фундамент для знищення самої можливості відтворення та розвитку аграрного потенціалу в Україні.

Йозеф Шумпетер стверджував, що, з точки зору економічного зростання, конкуренція являє собою суперництво старого з новим. Іншими словами, конкуренція впливає на життєздатність фірми і її основу [12]. А. Сміт писав про те, що конкуренція – це свого роду „поведінкова” категорія, що означає суперництво індивідуальних продавців і покупців на ринку за більш вигідні умови продажу і купівлі [2]. „Поведінкове” трактування конкуренції набуло значного поширення у працях німецького економіста Л. Абботт [6]. Широко ця точка зору представлена й у вітчизняних джерелах, включаючи Велику радянську енциклопедію [1]. У тлумачному словнику конкуренція визначається як боротьба за досягнення найвищих вигод [2].

У короткому словнику іноземних слів – конкуренція (суперництво) на якому-небудь поприщі між окремими особами, зацікавленими у досягненні однієї і тієї ж мети [3]. Нині деякі вчені-економісти дотримуються точки зору про те, що конкуренція між підприємствами існує тільки за умови, що жоден із суб'єктів ринкових відносин не має монопольної здатності при встановленні ціни та реалізації кількості товару на ринку

Тобто, конкуренція – притаманна товарному виробництву боротьба між підприємствами на ринку за більш вигідні умови виробництва і збуту продукції, за отримання найвищої прибутку. Історія розвитку світового сільського господарства яскраво демонструє, що в цій галузі вже давно простежується тенденція інтеграції виробництва, формою прояву якої стало скорочення кількості фермерських господарств і зростання розміру землекористування та обсягів виробництва.

Існуючі світові тенденції щодо розвитку інтеграційних процесів з подальшою концентрацією виробництва не обійшли стороною й українську аграрну сферу. Нині, 1,3 % всіх господарств – надвеликі агрохолдинги (понад 20 тис. га). Вони розпоряджаються близько 20 % сільськогосподарських угідь. Вони ведуть високоінтенсивне і високо механізоване виробництво, з обмеженою кількістю робочої сили, віддаючи перевагу, мобільним бригадам найманих працівників, ігноруючи місцевих селян та реєструючись, переважно у великих містах. Проблеми конкурентоспроможності аграрної сфери України проявляються в наступному: відмінність інтересів і розбіжність позицій селян, держави, вчених і підприємців щодо цілей і механізмів розвитку; відсутність досить чітких планів і змісту траєкторії розвитку.

Критичне осмислення цих проблем розкриває як складність визначення нової траєкторії аграрного курсу, так і неможливість швидкого однозначної і простого їх вирішення. Складність їх рішення, посилюється тим, що, з одного боку, необхідно забезпечити продовольчу безпеку, наповнення бюджету. А з іншого, – наріжним каменем нової траєкторії аграрного курсу має бути забезпечення стійкого, поступового відродження аграрної сфери, з її переходом на більш досконалі технології, за сучасних формах ведення виробництва, на базі нових цінностей та ідей, якісно нових вимірів і підходів, адекватних ринковим дифузії і викликам сьогодення.

У жорстких умовах глобальної конкуренції в кризовий та після кризовий період найбільший внесок у зростання може забезпечити тільки здатність аграрної сфери створювати і вміння швидко впроваджувати технологічні інновації, створені як в країні, так і залучені, завдяки міжнародній інтеграції

Висновки. Таким чином, без зміни макроекономічної ситуації в країні подолання неконкурентоспроможності значною частиною підприємств представляється малоімовірним [10]. Про те, щоб замінити старі переваги або додати нові, замислюються тільки тоді, коли від старих переваг вже нічого не залишилось [9]. У період переходу до ринкової економіки конкуренція повинна сприяти активізації інвестиційної діяльності, інтенсивному розвитку аграрної сфери економіки, забезпечувати прискорене впровадження науково-технічного прогресу у виробництво, боротися з монополією, оскільки: конкуренція – головний фактор сприйнятливості суб'єктів господарювання до технічних новинок; конкуренція змушує постійно шукати і знаходити нові види продуктів і послуг, які можуть задовольняти потреби ринку; конкуренція стимулює використання найбільш ефективних способів виробництва. Основними причинами втрати конкурентоспроможності аграрної сфери є: погіршення факторних параметрів; втрата тиску покупців через їх низьку платоспроможність; старіння технологій; гальмування темпів інвестицій; втрата агроформуваннями швидкої адаптації; перекося та значні спотворення внутрішньої конкуренції.

Створювати ж умови для виникнення і підтримки конкурентних переваг аграрної сфери економіки в цілому, тобто розвивати всі детермінанти „національного ромбу”, – найголовніше завдання держави. Державна програма повинна бути зорієнтована на вирішення трьох стрижневих проблем: створення сприятливих передумов досягнення конкурентних переваг в усіх детермінантах „національного ромбу”; пошук і підтримка потенційно конкурентоспроможних підгалузей та агроформувань; забезпечення процесу раціонального використання коштів державного бюджету на поетапне перетворення цих підгалузей у такі, що мають реальні конкурентні переваги.

Анотація

У статті проаналізовані сучасні економічні процеси в аграрній сфері України, перспективи її конкурентоспроможності які належать до пріоритетних завдань національного економічного розвитку у забезпеченні сталого розвитку аграрного ринку.

Ключові слова: Агроформування, конкурентоспроможність, сталий розвиток.

Аннотация

В статье проанализированные современные экономические процессы в аграрной сфере Украины, перспективы ее конкурентоспособности, которые принадлежат к приоритетным заданиям национального экономического развития в обеспечении устойчивого развития аграрного рынка.

Ключевые слова: Агроформирование, конкурентоспособность, устойчивое развитие.

Annotation

In the article are analysed modern economic processes in the agrarian sphere of Ukraine, prospects of its competitiveness, that belong to foreground of national economic development in providing of stable development of agrarian market.

Keywords: Agrarian formings, competitiveness, steady development.

Список використаних джерел.

1. Большая советская энциклопедия. Т. 9. / Гл. ред. А.М. Прохоров – 3-е издание. – М.: Сов. Энциклопедия, 1969. – 513 с.
2. Борисов А.Б. Большой экономический словарь – М.: Книжный мир, 2001. – 895 с.
3. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров – 3-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1984 – 1600 с.
4. Аграрна реформа в Україні / П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.; За ред П.І. Гайдуцького. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.

5. Дем'яненко М.Я., Гудзь О.Є., Стецюк П.А. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика)/ М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк –К.: - ННЦ ІАЕ, - 2008. – 302 с.
6. Гудзь Е.Е. Повышение конкурентоспособности АПК Украины с помощью интеграционных процессов: финансовый механизм /О.Є.Гудзь // Материалы II Международной научно-практической конференции „Экономический рост республики Беларусь: глобализация, инновационность, устойчивость”. – Минск: - БГЭУ. – 2009. – т. 2. – 367 с. С.11–12.
7. Ринкова трансформація економіки АПК: Кол. монографія у 4 ч. /За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. – Ч.3: Фінансово-кредитна система. – К.: ІАЕ, - 2002.– 477 с.
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: www.ukrstat.gov.ua .
9. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия /И.Ансофф - СПб.: ПИТЕР, - 1999. - 423 с.
10. Вольский А.Н. Индустриальная, инновационная и инвестиционная независимость /А.Н. Вольский – М.: - Экономист. - 1999.- N4. - С. 34.
11. Кормнов Ю. Ориентация экономики на конкурентоспособность. /Ю.Кормнов – М.: - Экономист. - 1997. - N1, - с. 25.
12. Шумпетер И. Теория экономического развития /И.Шумпетер - М.: Прогресс, - 1992. - 254 с.